

Information hos SOS Alarm Sverige AB

– rättsliga möjligheter att få tillgång till
informationen under förundersökning

RättsPM 2007:19
Utvecklingscentrum Umeå
December 2007

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Innehållsförteckning

Bakgrund och syfte	3
Fakta om SOS Alarm Sverige AB	3
Rättslig reglering	4
Alternativa förfaranden för åtkomst av inspelade band eller information ur dessa	4
Analys och avslutande kommentarer	6

Bakgrund och syfte

Det har från åklagarhåll uttryckts önskemål om ett klarläggande av hur man som operativ åklagare kan gå tillväga för att få tillgång till innehållet i de samtal som SOS Alarm Sverige AB, nedan kallad bolaget, spelar in vid nödsamtal via larmnumret 112 mellan uppringaren och larmoperatören. Det har nämligen visat sig att möjligheterna att få ut uppgifter eller att få tillgång till själva bandinspelningarna, har varierat i landet. I en intern instruktion har bolaget beslutat att lämna ut sådana band om det rör sig om utredning av brott med minst två år i straffskalan. En annan förutsättning är enligt bolaget att begäran görs av åklagare eller polisman med lägst kommissaries grad. Medgivande av målsäganden bryter inte tvåårs-regeln. Denna instruktion är dock under omarbetande med hänsyn till att sekretesslagen, SekrL, numera innehåller en sekretessbrytande regel för brott med straffminimum ett år, SekrL 14:2. Bolaget har inlett samtal med Rikspolisstyrelsen, RPS, för att eventuellt gemensamt tillskriva regeringen med begäran om lagändringar¹.

Denna promemoria syftar dels till att beskriva bolaget och dess verksamhet, dels till att analysera vilka rättsliga möjligheter som polis och åklagare har inom befintlig lagstiftning att få tillgång till den efterfrågade informationen under en förundersökning.

Fakta om SOS Alarm Sverige AB

1972/73 bildades bolaget under namn SOS Alarmering Aktiebolag (SOSAB) med Staten, Kommunförbundet och Landstingsförbundet som ägare till vardera 50, 25 respektive 25 procent. 1978 bytte det namn till SOS Alarmering AB och 1995 till SOS Alarm Sverige AB. Det finns regionala SOS-centraler på 18 ställen i landet, från Luleå i norr till Malmö i söder. Varje central har en lokal styrelse och leds av en platschef. Samarbetet centralerna emellan underlättas av en gemensam databas. Fram till december 1994 var bolaget anslagsfinansierat, men drivs numera kommersiellt. Bolaget erbjuder olika typer av säkerhetstjänster, såväl till privatpersoner som till företag. Mest känt är bolaget för sitt ansvar för nödtelefonnumret 112, ett nummer varigenom man når samtliga samhällets hjälpresurser. Bolaget har ensamrätt till detta nummer, vilket bl.a. innebär att alla larmsamtal kopplas till någon av de regionala SOS-centralerna. Dessa mottager och utlöser larm avseende brandkår, ambulans och jourhavande sjukvårdspersonal. Initierar nödsamtalet behov av såväl ambulans som polis behåller larmoperatören samtalet för att därefter informera polisen. Är det ett "rent" polisärende vidarekopplar dock centralerna, efter ett kort inledande samtal med uppringaren, till polisernas länskommunikationscentraler, LKC, Regeringen har genom beslut gett bolaget tillstånd att spela in alla till larmnumret 112 inkommande samtal. Inspelningarna arkiveras i tre månader².

¹ Enligt bolagets säkerhetschef Göran Krantz

² Enligt bolagets säkerhetschef Göran Krantz,
Prop. 1981/82:24 samt från bolagets hemsida www.sosalarm.se

Rättslig reglering

Bolaget är ingen myndighet och inte heller jämställd med sådan i sekretesslagens mening, SekrL 1:8. Bolaget som inte heller omfattas av RF 11:6 3 st är därför inte underkastad offentlighetsprincipen i tryckfrihetsförordningen och någon skyldighet att lämna ut inspelade band finns därför inte enligt denna lagstiftning³. Sekretesslagen, med dess sekretessbrytande regler, är inte heller tillämplig, i vart fall inte direkt.

Vid ett första påseende synes ett flertal författningar kunna tillämpas. I lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, LYHS, stadgas att personal vid larmcentral som förmedlar hjälp eller lämnar råd och upplysningar till vårdsökande, tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen. Av LYHS 1:4 framgår att tystnadsplikt gäller för denna yrkeskategori vad gäller uppgift om enskilda hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Beträffande obehörighetsrekvisitet i LYHS 2:9 gäller som en allmän regel, att det skall tolkas med ledning av motsvarande bestämmelse i SekrL⁴. För den allmänna hälso- och sjukvården finns en sekretessbrytande bestämmelse i SekrL 14:2 4 st för uppgift som angår vissa allvarliga brott, vilket definieras som brott med straffminimum ett år eller brott mot någon som inte har fyllt 18 år.

Verksamheten för anställda i bolaget regleras också i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler, nedan kallad 1981 års lag. Nämnda lag saknar såväl regler om lagstadgad uppgiftsskyldighet som regler av tystnadspliktsbrytande karaktär. Tystnadsplikten i 4 § är i lagtexten kopplat till ett obehörighetsrekvisit. Någon närmare vägledning för tolkning av detta rekvisit finns inte i förarbetena⁵.

Även lagen (1985:562) om patientjournaler synes vid ett första påseende kunna vara tillämplig på verksamheten hos bolaget och möjligheten att ta del av information i de inspelade samtalen. 12 § i nämnda lag ger patienten själv rätt att ta del av information som rör hans person. Såväl socialstyrelsen som kammarrätten har dock i ett ärende, som avsåg en begäran från enskild att få ut ett inspelat samtal hos bolaget, fastslagit att denna lag inte är tillämplig på innehållet i de larmsamtal som lagras hos bolaget⁶.

Alternativa förfaranden för åtkomst av inspelade band eller information ur dessa

I syfte att få tillgång till det bandade samtalet eller uppgifter därur finns det under förundersökningen i brottmål två rättsliga förfaranden att välja mellan. Det ena är att hos bolaget begära att få in det efterfrågade materialet. Det

³ Enligt 11 kap 6 3 st regeringsformen kan förvaltningsuppgift överlämnas till bolag m. fl., RF 2:1 samt TF 2:1.

⁴ Prop. 1997/98:109, 1980/81:28 s. 23, och 1981/82:186 s. 26 samt Anna-Lena Dahlqvist, Sekretess inom sjukvården s. 126.

⁵ Prop. 1981/82:24; förarbete till lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler.

⁶ Kammarrättens i Stockholm dom 1992-04-21 i mål nr 1704-1992. Regeringsrätten prövade inte frågan utan avlog överklagandet (mål nr 2782-1992) eftersom bandet inte längre fanns bevarat.

andra är att använda den inom rättegångsbalken, RB, anvisade möjligheten att via domstol få tillgång till inspelade band som bevis i rättegång. Av intresse i detta sammanhang är reglerna om husrannsakan och beslag samt rättegångsbalkens regler i 38 kap om edition⁷. Ansökan till domstol om edition kan göras redan under förundersökningen, RB 23:14 2st, dock under förutsättning att det finns en skäligen misstänkt person⁸.

I och med att förarbetena till lagen om regionala alarmeringscentraler uttryckligen anger att tystnadspliktsbestämmelsen inte tar över de bestämmelser som återfinns i rättegångsbalken, avseende domstols åtkomst av bevis, eller reglerna om vittnesplikt, torde inga hinder föreligga att tillämpa reglerna om beslag, husrannsakan eller edition⁹. Några hinder att tillämpa dessa regler föreligger inte heller när larmoperatören räknas som vårdpersonal i LYHS eftersom de i denna sin egenskap är skyldiga att vittna i domstol¹⁰. I valet mellan att vända sig till bolaget med en begäran om utlämnande och att använda möjligheten till tvångsmedel i RB, borde en begäran hos bolaget att utlämna materialet vara att föredra detta med hänsyn till ändamåls-, behovs-, och proportionalitetsprinciperna¹¹. Som en konsekvens av detta bör också en begäran hos domstol om edition väljas före en begäran om rättens förordnande om husrannsakan med syfte att ta bandinspelning i beslag.

Denna promemoria har upprättats för att redovisa polis och åklagares möjligheter att, i brottsutredande syfte, få tillgång till de inspelade samtal som finns hos larmcentralerna. I sammanhanget och för fullständighetens skull, ska också påpekas att samtliga polismyndigheten inom kort kommer att få tekniska förutsättningar för att spela in till larmcentralen inkomna, och till LKC vidarekopplade, samtal. Några polismyndigheter spelar också redan nu in samtalen, däribland polismyndigheterna i Stockholms, Västra Götaland och Norrbottens län¹². Åklagaren bör därför alltid ta kontakt med LKC för att efterhöra om det för utredningen behövda samtalet har spelats in. Av händelserapporten, som alltid ska upprättas vid polisingripanden framgår vem som ringt, tidpunkt för samtalet och om det finns någon inspelning av samtalet. Händelserapporterna finns sammanställda i det datasystem som förs av LKC – ”Storm”. Finns samtalet inspelat ska en begäran framställas om att få ta del av ljudupptagningen. Samtalet överförs sedan till en s.k. cd-skiva¹³. Många gånger kan också samtalet, i vart fall i rena polisärenden, som kan finnas inspelat där utgöra ett bättre bevis än det korta inledande samtal som inspelas hos SOS.

⁷ Med den vidsträckta tolkning som Fitger gör av editionsföreläggandets objekt i Rättegångsbalken 11, avsnitt 38:3 se dock NJA 1981:791 och NJA 1992 s. 307.

⁸ NJA 2003 s. 107.

⁹ Annorlunda förhåller det sig vad avser alternativ till dåvarande Telelagen 47§ (nu lagen om elektronisk kommunikation Lek 20 §, se Anna-Lena Dahlqvist s. 247 samt Göta hovrätt, RH 1999:97.

¹⁰ Anna-Lena Dahlqvist s. 124 och s.132-133 samt RB 27:2, 36:5 och 38:2.

¹¹ Se motsvarande resonemang hos Anna-Lena Dahlqvist s. 124.

¹² Uppgifterna har lämnats av Sam Sehlström, sektionschef för RPS för polisväsendets IT-service, Umeå.

¹³ Uppgifterna har lämnats av kammaråklagaren Anita Kjellén som förde talan i Svea hovrätts mål B 3806-07, dom 2007-10-16, avseende grov våldtäkt. Inspelet samtal från LKC kom att utgöra ett mycket viktigt bevismedel. Uppgifterna om ”Storm” har lämnats av kommissarie Jan Wikdahl, Umeå.

Analys och avslutande kommentarer

Som framgått ovan finns det två regelverk som kan tillämpas på larmoperatörerna och deras möjlighet att lämna ut inspelade band, eller information ur dessa. Rättsläget bör rimligtvis tolkas så att det är de faktiska förhållandena vid nödsamtalet som avgör vilken lag som skall tillämpas. LYHS med denna lags tystnadsplikt tillämpas vid larmsamtal där larmoperatören förmedlar hjälp eller lämnar råd och upplysningar till vårdsökande. 1981 års lag tillämpas och reglerar tystnadsplikten i övriga fall. En mer långsökt tolkning av rättsläget är att rättsgrundsatsen "lex specialis" lämnar företräde för 1981 års lag.

Förhåller det sig så att tystnadsplikten skall regleras utifrån LYHS bestämmelser, torde det inte råda någon tvekan om att larmoperatörerna kan lämna ut uppgifter om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden vid misstanke om brott med straffminimum ett år eller vid brott riktade mot den som är under 18 år. Rimligt är också att ge obehörighetsrequisitet samma innebörd i 1981 års lag. En viss legitimitet kan således ges åt den tolkning som har kommit till uttryck i bolagets interna instruktion.

Är tystnadsplikten föreskriven till förmån för en enskild, är det rimligt att den enskilde själv ska kunna medge att densamma efterges. Detta får anses följa av kravet att röjandet skall vara obehörigt¹⁴. Det bör dock anmärkas att det inte alltid är patienten själv som ringer 112 samtalet. För att bryta tystnadsplikten borde därför krävas samtycke från de berörda personerna.

Genomgången av frågeställningen visar att rättsläget på området är oklart. Inte minst på senare tid har det visat sig att inspelade samtal ofta utgör ett mycket viktigt bevismedel. Behovet av ny eller förändrad lagstiftning, som klarlägger och säkerställer brottsbekämpande myndigheters möjligheter att få tillgång till det inspelade samtalet, är påtagligt.

¹⁴ Se Prop. 1980/81: 28 ang. sekretess inom den privata sjukvården.